

AMELİYAT ÖNCESİ DÖNEMDE YAPILAN HASTA ZİYARETLERİNİN HASTANIN ANKSİYETE DÜZEYİNE ETKİSİ(*)

Araş. Gör. Raşan YARDAKÇI**
Prof. Dr. Neriman AKYOLCU***

ÖZET

Amaç: Araştırma, ameliyat öncesi dönemde yapılan hasta ziyaretleri ile hastanın anksiyete düzeyi arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla tanımlayıcı araştırma türünde yapılmıştır.

Gereç-Yöntem: Veriler 11 Ocak – 25 Aralık 2000 tarihleri arasında 20 – 60 yaş grubu toplam 100 hastaya demografik özellikleri, hastaneye yatma, ameliyat ve ziyarete ilişkin deneyim ve görüşlerini belirlemeye yönelik anket formu ile Spielberg ve arkadaşları tarafından geliştirilen “durumluluk – süreklilik kaygı envanteri” uygulanarak elde edilmiştir.

Bulgular ve Sonuçlar: Ameliyat öncesi dönemde yakınları tarafından ziyaret edilen hastaların ziyaret öncesi ve sonrası süreklilik anksiyete puanlarının dağılımı incelendiğinde; ziyaret öncesi süreklilik anksiyete puan ortalamalarının 43.91 ± 7.62 olduğu, ziyaret sonrası ise bu ortalamaların 43.13 ± 6.97 olduğu (Tablo 4) ve sonucun istatistiksel açıdan önemli olmadığı belirlenmiştir ($p>0.05$). Hastaların ziyaret öncesi ve sonrası durumluluk anksiyete puanlarının dağılımı incelendiğinde ise; ziyaret öncesi durumluluk anksiyete puan ortalamalarının 40.20 ± 9.20 olduğu (Tablo 3) ancak ziyaret sonrası düşüş gösteren bu ortalamaların 36.09 ± 8.99 olduğu belirlenmiş ve istatistiksel olarak bu düşüş önemli bulunmuştur ($p<0.001$).

Anahtar Kelimeler: Anksiyete, ziyaret, ameliyat öncesi, hemşirelik bakımı.

THE EFFECT OF THE VISITS MADE PREOPERATION ON THE PATIENTS' ANXIETY LEVEL

ABSTRACT

Purpose: This research is planned as descriptive with aiming to investigate the relationship between the preoperative patient visit and the level of patient anxiety.

Material-Methodology: Data were obtained from a “state – trait anxiety inventory” developed by Spielberg et al and a questionnaire that contained the opinions and experiences of patients about the operation, visit and hospitalization. Moreover, demographic features were investigated in this questionnaire applied 100 patients between 20 – 60 age groups in the period of January 11 to December 25, 2000.

Findings and Results: An excessive significant decrease was determined at the state anxiety levels of the patients who were visited by their relatives preoperatively ($p<0.001$). However, these visits showed no effect on the patients' trait anxiety levels and the results found statistically insignificant ($p>0.05$). Depending on these findings, these visits can be regarded as an important reducing factor for the patients' state anxiety levels.

Key Words: Anxiety, visit, preoperation, nursing care.

GİRİŞ

Yaşam süresince bireyler, zaman zaman sağlıklı olma durumundan uzaklaşarak tedavi ve bakımı gerekli kılan hastalık durumları ile karşı karşıya gelmektedirler. Hastalık, bireyin homeostatik dengesinin bozulmasına ve buna bağlı olarak çok sayıda fizyolojik, psikolojik ve sosyal sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Böyle bir deği-

şim karşısında farklı tepkiler gösteren bireylerde, hastalık, hastaneye yatma, ameliyat olma gibi durumlar kendi kendine yeterli olma ve sağlığa karşı tehlike olarak algılanan olumsuz deneyimlerin yaşandığı geçici bir dönem olarak değerlendirilmektedir (Acaroğlu ve Aksoy, 1990; Hisar, 1992, Aksoy, Akyolcu, Kanan, 1995; Aştı, 1996;).

* İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Bilim Uzmanlığı Tezi, İstanbul – 2001 (Danışman: Akyolcu N.)

**Adnan Menderes Üniversitesi Aydın Sağlık Yüksekokulu, Araştırma Görevlisi

***İstanbul Üniversitesi Florence Nittingale Hemşirelik Yüksekokulu, Öğretim Üyesi

Cerrahi girişim hastaların büyük bir çoğunluğunun yoğun korku ve stres yaşamasına neden olmaktadır. Yapılan araştırmalar ameliyat olacak hastaların orta düzeyden panik derecesine varabilen kaygı yaşadıklarını ortaya koymuştur (Badner ve ark. 1990; Cobley ve ark. 1991). Ayrıca aile ortamından uzaklaşan hastalarda izole olma duygusuna bağlı olarak da anksiyete yaşamaları mümkündür. Bu tür koşullarda, yakınlarını görme ve onların desteğini alma isteği artan hastanın, bu gereksiniminin karşılanması özellikle ameliyat öncesi dönemde değişik korku ve endişe yaşayan hastalarda daha da önem kazanmaktadır (Atalay ve Buldukoğlu, 1988; Bölükbaş, 1988, Kutlu, 1993; Gürhan, 1995; Lazura, 1995).

Yapılan çalışmalarda hastaların ziyaretçilerinin geldiği dönemde kendilerini daha rahat ve mutlu hissettikleri, büyük bir çoğunluğunun ziyaretçilerinin gelmesini, uyumamaya tercih ettikleri ve ameliyat sonrası döneme oranla ameliyat öncesi dönemde ziyaretçilerinin gelmesini isteyen hasta sayısının daha fazla olduğu vurgulanmaktadır (Dramalı, 1990; Simpson ve Shever, 1990; Carlsan, Riegel, Thomason, 1998; Gürhan, 1995).

Yine yapılan çalışmalarda hastaların hastalıklarına fiziksel ve psikolojik yönden uyum sağlamada güçlük çektikleri ve hastaneye yattıkları zaman aile üyelerinden en az birinin desteğine ihtiyacı olduğu böylece kendilerini daha rahat hissettikleri belirlenmiştir (DeJong ve Beatty, 2000; Giuliano ve ark, 2000).

MATERYAL VE METOD

Araştırmanın Türü

Bu çalışma, ameliyat öncesi dönemde yapılan hasta ziyaretleri ile hastanın anksiyete düzeyi arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla tanımlayıcı araştırma türünde yapılmıştır.

Araştırmanın Yapıldığı Yer

Araştırma, Aydın Devlet Hastanesi ve Adnan

Menderes Tıp Fakültesi Hastanesi Cerrahi Servislerinde yapılmıştır.

Araştırmanın Örnekleme

Bu çalışma “özel tanımlı kitle” üzerinde yapılmıştır. 11 Ocak-25 Aralık 2000 tarihleri arasında ameliyat olmak için başvuran 100 hasta araştırmaya katılmıştır. Katılımcıların belirlenmesinde, 20-60 yaş arasında olmaları yanı sıra mental durumda yeterlilik ile çalışmaya katılmak için isteklilik göz önünde bulundurulmuştur.

Verilerin Toplama Araçları

Veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından literatür bilgileri doğrultusunda geliştirilen, hastaların demografik özellikleri ile hastaneye yatma, ameliyat ve ziyarete ilişkin deneyim ve görüşlerine yer verilen anket formu ile “Durumluluk ve Süreklilik Kaygı Envanteri” kullanılmıştır. Kaygı envanteri 1970 yılında Spielberg ve arkadaşları tarafından geliştirilmiş, Öner ve Le Compte tarafından da 1977 yılında Türkçe’ye uyarlanmıştır.

Araştırma kapsamına alınan hastalara, çalışma öncesi, araştırma amacına ilişkin bilgi verilmiş ve çalışmaya katılmaları için sözlü izin alınmıştır. Aynı zamanda veri toplama amacıyla çalışmanın yapılacağı kurumun yöneticilerinden yazılı izin alınmıştır.

Tüm veriler, araştırmacı tarafından hastalarla yüz yüze görüşülerek toplanmıştır.

Hastalara ziyaret öncesinde anket formu 10-15 dakikada uygulanmıştır. Anket formu doldurulduktan sonra hastalara ziyaret öncesinde ve sonrasında durumluluk-süreklilik kaygı envanteri uygulanmıştır.

Verilerin Değerlendirilmesi

Hastanın Durumluluk ve süreklilik anksiyete düzeyini ölçmek için kullanılan kaygı envanteri Likert formatında, 20’si durumluluk, 20’si de süreklilik kaygı ölçmeye yönelik toplam 40 maddeden oluşan kağıt kalem ölçeğidir. Durumluk

kaygı ölçeğinde dört sınıfta toplanan cevap seçenekleri, Hiç (1), Biraz (2), Çok (3), Tamamıyla (4) şeklindedir. Yine aynı ölçekte 10 tane tersine dönmüş ifade bulunmaktadır. Bunlar; 1, 2, 5, 8, 10, 11, 15, 16, 19 ve 20 maddelerdir. Durumluk kaygı düzeyi değerlendirilirken doğrudan veya tersine dönmüş ifadelerin toplam puanları hesaplanmış, doğrudan ifadelerin toplam puanından, ters ifadelerin toplam puanları çıkartılmıştır. Bulunan değere durumluk kaygı ölçeği için önceden saptanmış ve değişmeyen 50 sabit değeri eklenerek her hastanın durumluk kaygı puanı hesaplanmıştır.

Sürekli kaygı ölçeğinde ise dört sınıfta toplanan cevap seçenekleri; Hemen hiçbir zaman(1), Bazen (2), Çok zaman(3) ve Hemen her zaman (4) şeklinde puanlanmıştır. Sürekli kaygı ölçeğinde de tersine dönmüş ifadeler vardır ve bu ifadeler 21, 26, 27, 30, 33, 36 ve 39' uncu maddeleri oluşturmaktadır. Hastaların sürekli kaygı düzeyleri değerlendirilirken yine doğrudan ve tersine dönmüş ifadelerin toplam puanları hesaplanmış, daha sonra doğrudan ifadelerin toplam puanından tersine dönmüş ifadelerin toplam puanı çıkartılmıştır. Elde edilen değere süreklilik kaygı ölçeği için değişmeyen 35 sabit değeri eklenerek süreklilik kaygı puanları hesaplanmıştır (Öner, 1997; Öner ve Compte, 1997). Her bir ölçek 20 ifadeden oluştuğu için ölçeklerden elde edilen puan değeri 20 ile 80 arasında değişmektedir. Ölçeğin güvenilirliği Kuder-Richardson 20 formülünün genelleştirilmiş bir formu olan alfa korelasyonları ile saptanan iç tutarlılık ve test homojenliğini yansıtan katsayılar, durumluluk kaygı ölçeği için .83 ile .92, süreklilik kaygı ölçeği için .86 ile .92 arasında bulunmuştur. Süreklilik kaygı ölçeğinin geçerliği için 126 kız ve 80 erkek üniversite öğrencisi ile 66 psikiyatrik hastadan oluşan 3 ayrı gruba süreklilik kaygı ölçeği ile IPAT kaygı ölçeği, Taylor Açık Kaygı Ölçeği ve Duygu Sıfat Listesi uygulanarak ölçekler arası korelasyonlar hesaplanmıştır. Süreklilik kaygı ölçeği ile diğer kaygı ölçekleri

arasındaki korelasyon katsayıları kız öğrenciler için .52 ile .80, erkek öğrenciler için .58 ile .79, hasta grubu için ise .77 ile .84 arasında değişmiştir. Durumluluk kaygı ölçeğinin geçerliği için Florida Üniversitesi'nde okuyan 977 öğrenciden, önce standart yönergeye göre (buna normal koşul denmiş), daha sonra da önemli bir dersin dönem sınavından hemen önce (buna da sınav koşulu denmiş) kendilerini nasıl hissettiklerine göre Durumluluk kaygı ölçeğini yanıtlamaları istenmiştir. Normal ve sınav koşulunda alınan madde ve toplam puanlarının ortalaması hesaplanarak karşılaştırılmıştır. Sınav koşulu puanlarının normal koşuldan çok yüksek olduğu saptanarak kuramsal beklentiler desteklenmiştir (Hekimler Yayın Birliği, 2000).

Verilerin istatistiksel analizi, bilgisayarda SPSS 10.0 programı yardımı ile yapılmıştır. Bulguların değerlendirilmesi, student's t testi ve Pearson Korelasyon analizleri kullanılarak yapılmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Çalışma kapsamına alınan hastaların demografik özelliklerinin yüzdeleri incelendiğinde yaş dağılımı 50-59 yaş grubunda yoğunlaşmaktadır. Hastaların %55'inin kadın, %45'inin erkek olduğu, %81'inin evli, %19'unun bekar olduğu saptanmıştır. Hastaların %52 gibi bir çoğunluğunun ev hanımı oldukları belirlenmiştir. Yine hastaların %87'sinin sağlık güvencesi olduğu, %23'ünün ise olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 1'de ise hastaların daha önce hastaneye yatma durumları incelendiğinde; %32'sinin daha önce hiç hastaneye yatmadığı, %68'inin hastane deneyimleri olduğu belirlenmiştir.

Yapılan bir araştırmada, ameliyat olacak hastaların %75'inin ameliyat öncesinde anksiyete ifade ettikleri, ve bu anksiyetenin ameliyat zamanı yaklaştıkça arttığı ve ameliyathanede en yüksek düzeye ulaştığı belirtilmiştir (Aksoy, 1987). Yine Swindale'nin çalışmasında ameliyat

olmak üzere hastaneye yatan hastaların anksiyete düzeylerinin diğer hastalardan daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Swindale, 1989).

Hastalarımızın %70'inin hastanede kalış süresini bildikleri, %96 gibi bir çoğunluğuna hastaneye yatma konusunda bilgi verildiği belirlenmiştir (Tablo 1). Biley'in ve Koca'nın çalışma sonuçlarıyla paralellik gösteren bu durum belirsizliğin hastada yaratacağı anksiyete düşünüldüğünde olumlu bir yaklaşım ve pozitif bir bulgu olarak değerlendirilebilir (Biley, 1989; Koca, 1998).

Appleyared ve arkadaşlarının yaptığı bir çalışmada hasta ve ailesine verilen bilgi gereksiniminin önemli olduğu belirlenmiş, yeterli oranda bilgi verilmediğinde hasta ve ailesinin kaygı yaşadıkları saptanmıştır (Appleyared ve ark., 2000).

Ameliyat öncesi dönemde, hastaneye yatış ve cerrahi girişim hakkında hasta ve ailesinin bilgilendirilmesi onların sorun olarak gördüğü birçok şeye açıklık getirebilmekte ve endişelerini

azaltmaya yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda bu durum cerrahi girişimin başarısına olumlu katkıda bulunacaktır (Lehman, 1995; DeJong ve Beatty, 2000; Giuliano et al., 2000; Erdil ve Özhan Elbaş, 2001).

Çalışma sonuçlarına baktığımız zaman, hastaların %77 gibi bir çoğunluğunun her gün ziyaret edilmeyi istediklerini görmekteyiz. (Tablo 2) Esen'in ve Kutlu'nun çalışmalarında da hastaların her gün ziyaret edilmeyi istedikleri belirlenen çalışma bulguları, çalışma sonucumuzu destekleyici özellik göstermektedir (Esen, 1992; Kutlu, 1993). Ancak çalışmadan elde edilen bulgu, Simpson ve arkadaşlarının çalışma sonuçları ile, hastaların ziyaret sonrası yorgun düştiklerini bu nedenle ziyaretin daha az sıklıkta olmasını istediklerini belirleyen Wineburg'un çalışma bulguları ile uyum göstermemektedir (Simpson ve Shever, 1990). Farklılığın çalışmaların değişik ülkelerde yapılması ve doğal olarak sosyo-kültürel yapıdaki farklılıkların hastaların ziyaret isteklerinde etkili olduğunu düşündürmektedir.

Tablo 1. Hastaların Daha Önceki Hastane Deneyimleri İle Hastanede Kalış Sürelerini Bilme ve Kalma Nedenleri İle İlgili Bilgilendirme Durumlarının Dağılımı

Daha Önce Hastaneye Yatma Durumu	SAYI	YÜZDE
*Yatmadım	32	32.0
*1 kez	30	30.0
*2 kez	18	18.0
*2'den fazla	20	20.0
Hastanede Kalış Süresini Bilme Durumu		
*Bilenler	70	70.0
*Bilmeyenler	30	30.0
Hastaneye Yatma Konusunda Bilgilendirilme Durumu		
*Bilgi Verilenler	96	96.0
*Bilgi Verilmeyenler	4	4.0
TOPLAM	100	100

Tablo 2. Hastaların Ziyarete İlişkin Bildirimlerinin Dağılımları

Ziyaret Saatlerini Bilme Durumları	SAYI	(%)
*Bilenler	48	48.0
*Bilmeyenler	52	52.0
Ziyaret Sıklığı		
*Her gün	77	77.0
*Haftada 2-3 kez	23	23.0
Ziyaret Süresi		
*15-30 dk.	54	54.0
*30-60 dk.	30	30.0
*60 dk. ve üstü	16	16.0
TOPLAM	100	100

Hastaların ziyaret öncesi ve sonrası durum-luluk anksiyete puanlarının dağılımı incelen-diğinde; ziyaret öncesi durum-luluk anksiyete puan ortalamalarının 40.20 ± 9.20 olduğu, ancak ziyaret sonrası düşüş gösteren bu ortalamanın 36.09 ± 8.99 olduğu belirlenmiş ve istatistiksel olarak önemli bulunmuştur (Tablo 3). Hastaların ziyaretten sonra rahatladıklarını kendilerini daha iyi hissettikleri ifade etmeleri açısından kayda değer bir bulgu olarak değerlendirilebilen bu sonuç, Kutlu'nun çalışma bulgularına zıtlık gösterirken yapılan bir diğer çalışma ile aynı paralellikte sonuçlar vermektedir (Hisar, 1992; Kutlu, 1993).

Hastaların ziyaret öncesi ve sonrası süreklilik anksiyete puanlarının dağılımı incelendiğinde; ziyaret öncesi süreklilik anksiyete puan ortala-malarının 43.91 ± 7.62 olduğu, ziyaret sonrası ise bu ortalamanın 43.13 ± 6.97 olduğu (Tablo 4) ve sonucun istatistiksel açıdan önemli olmadığı belirlenmiştir (**p:0.102**).

Çalışmadan elde edilen sonuca göre, ziya-retin süreklilik anksiyete düzeyi üzerine etkili olmadığı söylenebilir. Kutlu'nun hastaların ziyaret sonrası anksiyete düzeyinde artış oldu-ğunu belirleyen çalışma sonucunun, çalışma bulgularımızla uyumlu olmadığı görülmektedir (Kutlu, 1993).

Tablo 3. Hastaların Ziyaret Öncesi Ve Sonrası Durumluluk Anksiyete Puanlarının Dağılımı

	\bar{X}	SS	t	df	p
Ziyaret Öncesi Durumluluk	40.20	9.20	5.735	99	.000
Ziyaret Sonrası Durumluluk	36.09	8.99	5.735	99	.000

(p:0.000, t:5.735, df:99)

Tablo 4. Hastaların Ziyaret Öncesi Ve Sonrası Süreklilik Anksiyete Puanlarının Dağılımı

	\bar{X}	SS	t	df	p
Ziyaret Öncesi Süreklilik	43.91	7.62	1.651	99	.102
Ziyaret Sonrası Süreklilik	43.13	6.97	1.651	99	.102

(p:0.102, t:1.651, df:99)

Önemli bir stresör olan cerrahi girişim, hastaların büyük çoğunluğunda stres tepkisi oluşturarak anksiyete yaşamalarına neden olmaktadır. Ameliyat öncesi dönemde değişik korku ve anksiyete yaşayan hastaların aile/yakınlarını görme ve onların desteğini alma isteği artmaktadır. Genellikle hasta için, aile ve toplum ile, hasta ailesi/yakınları için de hasta ve sağlık profesyonelleri ile etkileşimlerini sürdürmelerin de yardımcı olan hasta ziyaretlerinin önemi literatürde vurgulandığı gibi değişik çalışmalarla da kanıtlanmıştır (Bölükbaş, 1988; Esen, 1992; Gürhan, 1995; Uslu, 1996; Horn ve Tesh, 2000).

Bu görüş doğrultusunda ameliyat öncesi dönemde, yoğun stres yaşayan hastaların anksiyete düzeyi ile ziyaretlerin ilişkisini belirleyerek daha sonra ameliyat sonrası bakımı yönlendirmede katkı sağlayacağı düşünülen araştırmadan elde edilen bulgular literatür bilgilerinin ışığında tartışılmıştır. Çalışmamızdan elde edilen bulgular doğrultusunda ameliyat öncesi dönemde gerçekleştirilen ziyaretlerin, hastaların durumluluk anksiyete düzeyleri üzerinde olumlu etkisinin olduğu ancak süreklilik anksiyete düzeylerinde önemli bir etki oluşturmadığı belirlenmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, hastaların ziyaret sonrası durumluluk anksiyete düzeyinin ziyaret öncesine oranla daha düşük olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç istatistiksel olarak önemli bulunmuştur (p<0.001).

Hastaların süreklilik anksiyete düzeyleri arasında ziyaret öncesi ve sonrasında bir değişiklik olmadığı belirlenmiş ve önemli bir fark bulunmamıştır (p>0.05).

Sonuç olarak ziyaretin, hastaların durumluluk anksiyete düzeyleri üzerinde azalma yönünde etkide bulunduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur:

- Hasta ve ailesine mutlaka hastaneye kabul sırasında ziyaret günleri ve saatleri konusunda bilgi verilmeli ve hastaların ziyaretten olumsuz yönde etkilenmelerini önlemek amacıyla ziyaretçilere hastane kurallarını belirten rehber kitapçıklar verilmelidir.
- Ziyaret günleri ve saatleri ziyaretçilerin görebileceği uygun yerlere asılmalıdır.
- Hemşireler ziyaret öncesinde hasta yakınlarına hastanın o günkü ruhsal durumu hakkında bilgi vermeli, ziyareti olumsuz yönde etkileyebilecek koşulları önlemeye çalışmalıdır.
- Ziyaretçisi gelen hastaların anksiyete düzeylerinde bir azalma olduğu kendilerini daha rahat hissettikleri görülmektedir. Bu durumda sağlık profesyonelleri ameliyat öncesi hastaların ziyaret edilmesine, kurallar doğrultusunda olanak vermeli, hastaların ziyaret gereksinimlerini karşılamalarına yardımcı olmalıdırlar.

KAYNAKLAR

- Acaroğlu, R., Aksoy, G. (1990). Cerrahi hemşirelerin ameliyat sonrası bakıma ilişkin uygulamaların saptanması, Uluslararası Akdeniz Cerrahi Kongresi Kitabı. İstanbul, Hilal Matbaacılık.
- Aksoy, G., Akyolcu, N., Kanan, N. (1995). Ameliyat öncesi bakıma yönelik eğitim hedeflerinin uygulanması, Türk Hemşirelik Yüksek Öğrenimi 40.Yılı Simpozyumu, İzmir.
- Aksoy, G. (1987). Ameliyat öncesi ve sonrası hasta bakımında psikososyal faktörler, Uluslararası Cerrahi Kongresi Kitabı. İstanbul, Hilal Matbaacılık.
- Appleyard, M.E., Gavaghan, S.R., Gonzalez, C., Ananian, L. (2000). Nursecoached intervention for the families of patients in critical care unit, *Critical Care Nurse*, 20(3).
- Aştı, N. (1996). Cerrahi hastalarda stres ve başa çıkma yolları, uluslararası cerrahi kongresi kitabı. İstanbul, Hilal Matbaacılık.
- Atalay, M., Buldukoğlu, K. (1988). Ameliyat öncesi hastaların ameliyata ilişkin duyguları, düşünceleri ve bilgi istekleri, Uluslararası Cerrahi Kongresi Kitabı. İstanbul, Hilal Matbaacılık.
- Aydemir, Ö., Köroğlu, E. (Ed) (2000). Psikiyatride kullanılan ölçekler. Hekimler yayın birliği. Medicographics Ajans.
- Badner, N.H. et al. (1990). Preoperative anxiety detection and contributing factors, *Can. J. Anaesthesia*, 37(4).
- Biley, F. C. (1989). Nurses perception of stress in preoperative surgical patients, *Journal of Advanced Nursing*, (14)7.
- Bölükbaş, N. (1988). Ameliyat olacak hastaların hemşirelerden beklentileri, *Hemşirelik Bülteni*, S:20 İstanbul, İ.Ü.Basımevi.
- Carlsan, B., Riegel, B., Thomason, T. (1998). Visitation dimensions of critical care nursing, (17)1.
- Cobley ve ark. (1991). Stressful preoperative preparation procedures, *Anaesthesia*, (46)12.
- DeJong, M., and Beatty, D.S. (2000). The experience of persons in a critical care waiting room, *Research in Nursing & Health*, 25.
- Dramalı, A., Özcan, Ş., Özbayır, T., Yavuz M. (1990). Ziyaret saatlerinin ve ziyaretçilerin hasta ve hastane üzerindeki etkisi, II. Uluslararası Hemşirelik Kongresi Bildirileri. İzmir, Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Yayınları.
- Esen, A. (1992). Hastalar ziyaretçiler hakkında ne düşünüyor, III. Ulusal Hemşirelik Kongresi Kitabı. Sivas, Esnaf Ofset.
- Erdil, F., Özhan Elbaş N. (2001). Cerrahi hastalıkları hemşireliği. Ankara, Tasarım Ofset Ltd. Şti.
- Giuliano, K., Giuliano, J.A., Bloniasz, E., Quirk, P.A., Wood, J. (2000). A quality improvement approach to meeting the needs of critically ill patients and their families, *Dimensions of Critical Care Nursing*, 19(1).
- Gürhan, N. (1995). Hastaların psikolojik ihtiyaçları, *Hemşirelik Bülteni*, 9(36) İstanbul, Çantay Kitabevi.
- Hisar, F. (1992). Hastaların hasta ziyareti ve ziyaretçileri hakkındaki düşünceleri, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Hizmetleri Yönetim Program. Ankara, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Horn, E.V., Tesh, A. (2000). The effect of critical care hospitalization on family members, *Dimensions of Critical Care Nursing*, 19(1).
- Koca, A. (1998). Açık kalp ameliyatı öncesi hasta eğitiminin anksiyete düzeyine etkisi, İ.Ü.Sağlık Bilimleri Enstitüsü Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı. İstanbul, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kutlu, L. (1993). Ziyaretin psikiyatri hastaları üzerindeki etkilerini araştırarak olumsuz-

- lukların giderilmesinde hemşirenin rolünün belirlenmesi, İ.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı. İstanbul, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Lazura, A.L., Baun, M.M. (1995). Increasing patient control of family visiting in the coronary care unit, *American Journal of Critical Care*, (4)2.
- Lehman, K.M. (1995). *Medical surgical nursing*. America, Mosby,
- Öner N. (1997). Türkiye’de kullanılan psikolojik testler, 3. Baskı. İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Öner N., Compte A,L. (1997). Durumluk süreklilik kaygı envanteri el kitabı. İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Simpson, T., Shever, J. (1990). Cardiovascular responses of family visits in coronary care Unit patients, *Heart Lung*, (19)4.
- Swindale, R. E. (1989). The nurse’s role in giving preoperative information reduce anxiety in patients admitted to hospital for elective minor surgery, *Journal of Advanced Nursing*, (14)2.
- Uslu, E. (1996). Psikiyatri kliniğinde hasta ziyaretleri, Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Programı. Sivas, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Hacettepe Üniversitesi
Hemşirelik Yüksekokulu

3. Uluslararası Hemşirelik Yönetimi Kongresi
“Hemşireliğin Gücü:Mükemmelliğe Giden Yol”

9-11 Kasım 2006
Kuşadası, Türkiye
Pine Bay Resort Hotel

www.inmc2006.org